

Ugdyti gyvenimui

Ugdyti jaunos žmones – tai jaudinantis uždavinys. Tai darbas, siūstas paties Dievo pirmiausia tėvams. Tai švelnus ir sunkus darbas, kantrus ir džiaugsmingas, neapsaugotas nuo abejonių, kurios tiek kartų mus kreipia pas Viešpatį ieškoti šviesos.

2020-08-27

Ugdyti vaiką yra menininko darbas, kuris turi į dienos šviesą išgauti visus savo vaikų gebėjimus: padėti atrasti, kaip svarbu yra rūpintis kitais,

parodyti kaip kurti autentiškus santykius tarp žmonių, kaip įveikti problemų baimę. Ir galiausiai, kaip paruošti kiekvieną berniuką ir mergaitę, kad jie galėtų atsiliepti į Dievo planus jų gyvenimams.

Nepaisant to, kad mus lydės sunkumai iš aplinkos ir nepristigsime situacijų, kurias norėtume pataisyti, reikia vadovautis šv. Josemaríos patarimu, kuris tėvus ragino visada išlaikyti jauną širdį, kad lengvai priimtume kilnius įkvėpimus, ar netgi įmantrius savo vaikų sumanymus.

Gyvenimas keičiasi, galbūt ne visos naujovės mums tinka. Žiūrint objektyviai, jos visai nėra geresnės už tai, kas buvo kadaise, bet ir nėra blogos: tiesiog yra kitokios, o tai neturi didesnės reikšmės. Neretai konfliktai gimsta todėl, kad mūsų dėmesį prikausto smulkmenos,

kurias galima įveikti su trupučiu atstumo ir humoro jausmo.

„Trokšti gero vaikams reiškia leisti jiems viešpatauti sau patiems; padaryti juos laisvus“ [1].

Laikomės nuomonės, kad realizuodami sudėtingą vaikų ugdymo uždavinį visada galime kažką patobulinti. Nėra idealaus ugdymo: visada mokomės iš klaidų. Vis dėlto, verta investuoti laiką į mūsų formavimo tobulinimą turint aiškią tikslo viziją: ugdome gyvenimui.

Autoritetas ir laisvė

Kai tėvai painioja laimę su pasitenkinimu, savo pastangas sutelkia į vaiko aprūpinimą visokiomis materialinėmis gėrybėmis; tėvams svarbu, kad atžalos būtų patenkintos ir nesusidurtų su jokiais sunkumais. Tėvai pamiršta, kad svarbiausia yra ne „stipriai mylėti“ – ką įprastai

darome – bet „protingai mylėti“.
Objektyviai žiūrint, vaikams negerai,
kai viską gauna ir neturi dėl nieko
kovoti. Kova ir jai būtinos pastangos
yra būtini augimo, brendimo,
asmenybės formavimosi ir laisvų
sprendimų priėmimo,
neatsižvelgiant į jokią išorinį
spaudimą, metu.

Katalikų Bažnyčios Katekizmas
primena, kad tikros žmogaus
situacijos, jo pažeistos prigimties
ignoravimas gali privesti prie rimtų
ugdymo klaidų [2].

Tam, kad išugdytume laisvas
asmenybes, būtina atsižvelgti į
gimtąją nuodėmę ir jos padarinius –
silpnumą, polinkį į blogį ir, kas iš to
išskyla – į būtinybę kovoti su pačiu
savimi.

Berniukas ar jaunuolis paliktas vien
tik savo įnoriams ir polinkiams
sustos tam tikrame raidos etape ir
sustabdys savo laisvės energiją. Jei

tokiai laikysenai nepriešpastatysime vaiko amžiui būdingų reikalavimų, kurie provokuoja kovai, jaunuoliai turės problemų realizuodami savo asmeninį gyvenimą kaip iššūkį, kurio verta imtis.

Mylėti vaikus protingai reiškia įvesti juos į situacijas, kuriose patys galės sau viešpatauti – būtent taip gimsta laisvas žmogus. Todėl būtinybė brėžti ribas ir nustatyti uždavinius ne tik vaikams, bet ir suaugusiems, yra neginčytina.

Ugdyti taip pat reiškia nurodyti tokias dorybes, kaip dosnumas, darbštumas, lojalumas, nuoširdumas, tyrumas – nurodyti jas patraukliai, bet kartu nepažeminant kartelės. Motyvuoti vaikus, kad gerai atliktų pareigas, neperdedant ir nedramatizuojant nesėkmių; rodyti, kaip mokytis iš klaidų. Skatinti brėžtis ambicingus tikslus, neatliekant už juos to darbo. Visų

pirma, yra būtina įskiepyti gebėjimą reikalauti iš savęs, kuris nebus tikslu pats savyje, tačiau priemone elgtis teisingai nepriklausomai nuo tėvų.

Vaikas arba paauglys dar nesupranta daugelio įsipareigojimų. Tam, kad užpildytų natūralius patirties trūkumus, jam reikia nuolatinės žmonių paramos, kurie įgijo jo pasitikėjimą ir remdamiesi tikru autoritetu jam pataria. Jaunuoliui reikia konkrečios tėvų ir mokytojų paramos. Pastarieji savo ruožtu neturi pamiršti, kad jų vaidmuo yra taip pat parodyti vaikams, kaip vystytis laisvėje ir atsakomybėje.

Kaip sakydavo šv. Josemaría, „tėvai, tikrai mylintys savo vaikus ir ieškantys jiems gėrio, suteikę patarimų ir pastabų, turi švelniai atsitraukti, kad niekas nesutrukdytų didelio laisvės gėrio, kuri padaro, kad žmogus tampa pasiruošęs mylėti Dievą ir Jam tarnauti“ [3].

Vaikams tėvų autoritetas nėra kažkas privalomo ir primestino; jis turi remtis geru pavyzdžiu: tėvų tarpusavio meile, bendromis vertybėmis, kurias vaikai juose mato, jų dosnumu, laiku, kurį aukoja vaikams, jautrumu – reikliu jautrumu – kurį demonstruoja; krikščionišku gyvenimo būdu, kurio laikosi šeimoje, o taip pat pasitikėjimu ir nuoširdumu, su kuriuo traktuoja savo vaikus.

Šį autoritetą turime statyti atkakliai, įvertindami ko verta reikalauti iš vaikų jų amžiuje ir tam tikroje situacijoje; su meile ir pastovumu, nepasiduodami blogai suprantamam jautrumui, kuris gali mus nuvesti į situaciją, kurioje nenorėsime sukelti vaikų nepasitenkinimo, ir kuri laiko perspektyvoje pavers juos pasyviais ir įnoringais. Suaugę, turintys autoritetą, bėgantys nuo skausmo, kurį atneša blogo elgesio taisymas, dažnai papuola į patogumą,

aiškindami, kad nenori kitiems sukelti nemalonumų [4].

Tai tėvai turi vesti savo vaikus, jungdami autoritetą su supratingumu. Leidimas vaikų kaprizams viešpatauti namuose reiškia, kad tėvai renkasi sudėtingų situacijų vengimo patogumą.

Su kantrybe turime parodyti vaikams, kada blogai elgėsi. Tokiu būdu formuojame jų sąžinę, nepraleisdami galimybės juos mokyti skirti gėrį nuo blogio, to, kas galima nuo to, ko reikia vengti. Pasitelkdami vaiko amžiui atitinkamos argumentacijos leisime jiems suprasti, kas Viešpačiui Dievui ir kitiems žmonėms patinka, ir kodėl.

Branda reiškia peržengimą savęs, o tai kartu atneša pasiaukojimą.

Iš pradžių vaikas būna susitelkęs į savo asmeninį pasaulį; augdamas ima suprasti, kad nėra pasaulio bamba, tuomet ima atsiverti kitų

žmonių tikrovei. Tai su savimi atneša mokslą, kaip pasiaukoti broliams ir seserims, atlikti pareigas namuose, mokykloje, Dievo atžvilgiu; tai taip pat reiškia paklusnumą, įnorių atsisakymą, pastangas nesunervinti tėvų, suvokimą, kad niekas negali judėti vienas. Tėvų misija yra išgauti iš vaiko viską, kas geriausia, nors kartais tai gali būti šiek tiek skausminga.

Vaikams reikia jautriai, pasitelkus vaizduotę ir jėgą padėti statyti jų asmenybę, solidžią ir susivaldžiusią. Su laiku vaikai suvoks gilesnę daugelio elgsenų, draudimų, nurodymų prasmę, kylančių iš tėvų, kuriuos jie galėjo suvokti kaip buvus autoritarinius; vaikai pradės jausti dėkingumą, taip pat už tuos aiškius ir reiklius žodžius – ne pykčio, bet meilės vaisius – kurie kadaise jiems kėlė skausmą. Be to, išmoks auklėti būsimąją kartą.

Ugdyti gyvenimui

Ugdymas - tai paruošimas gyvenimui, kuriam nestinga sunkumų; turėtume nuolatos treniruotis siekdami vis naujų tikslų tiek profesiniame, žmogiškame, tiek dvasiniame pasaulyje. Tad kodėl jaučiame baimę, kad mūsų vaikai jaučia frustraciją, kuomet jiems trūksta kokio nors materialaus gėrio? Turės išmokti, kiek pastangų kainuoja uždirbti pragyvenimui ir kaip bendradarbiauti su kitais žmonėmis: protingesniais, turtingesniais ar užimančiais aukštesnę socialinę poziciją. Vaikai turės susidurti su savo apribojimais ir trūkumais – žmogiškais ar materialiniais, vertinti riziką, jei norės imtis to vertų veiksmų; taip pat turės pakelti nesėkmes, neleisdami joms savęs palaužti.

Pastangos jiems išlyginti kelią, sunaikinti net mažiausias kliūtis yra

tolimos nuo gėrio darymo. Jos susilpnina vaiką, atima gebėjimą įveikinti sunkumus, kurie ir taip laukia vaikų pasaulyje, darbe, santykiuose su kitais žmonėmis. Vienintelis būdas išmokti kovoti su prieštaravimais yra susidurti su jais.

Nėra jokio reikalo, kad vaikai turėtų viską, kad gautų tai, ko trokšta tą akimirką, kai tik užsinori. Netgi priešingai, turime išmokti sau atsakyti ir laukti: argi ne tiesa, kad gyvenime daugelis dalykų gali palaukti, o kiti būtinai privalo palaukti? Benediktas XVI teigia, kad „*neturime būti priklausomi nuo materialių turtų, privaloma mokytis atsisakymo, paprastumo, griežtumo ir saikingumo*“ [5].

Perdėtas vaiko saugojimas, pašalinant kiekvieną kliūtį palieka jį beginklį pasaulio atžvilgiu. Tokia pernelyg globėjiška tėvų laikysena

neturi nieko bendro su tikruoju ugdymu.

Edukacijos sąvoka kyla iš lotyniškų žodžių *e-ducere* ir *e-ducare*. Pirmas žodis yra susijęs su dorybių parūpinimu, kurios veda į visišką asmens raidą. Antras žodis reiškia veiksmą, kurio esmė – išgauti iš žmogaus tai, ką jis turi geriausio duoti, panašiai, kaip tai daro skulptorius iš marmuro bloko išgaunantis gražią skulptūrą. Nepriklausomai nuo to, kuri etimologinį šaltinį bepasirinksime, visada esminis vaidmuo atiteks ugdytinio laisvei.

Užuot laikydamiesi globėjo vaidmens, geriau kad tėvai duotų savo vaikams galimybę savarankiškai priiminėti sprendimus ir nešti atsakomybę taip, kad savo problemas galėtų spręsti savo pastangomis. Iš esmės reikia kurti situacijas, kuriose vaikai vystys savo

asmeninę autonomiją. Tai yra bet kokio ugdomojo veiksmo prioritetas. Kartu reikia nepamiršti, kad toji autonomija turi atitikti vaiko gebėjimą ja naudotis; būtų beprasmiška duoti vaikams stambias pinigų sumas, kol dar nemoka protingai jais disponuoti. Negalima jų palikti vienų su televizoriumi ar internetu arba apsimesti, kad nežinome kokia yra kompiuterinių žaidimų esmė.

Ugdymas atsakomybėje tai kita ugdymo laisvei pusė. Pastangos pateisinti viską, ką daro vaikai, trukdo jiems jaustis atsakingais už savo klaidas, panaikina realų jų veiksmų vertinimą ir galiausiai padaro neįmanoma savarankiškai vertinti situaciją ir kaupti patirtį.

Jei, pavyzdžiui, užuot padėję jiems paklusti mokyklos disciplinai suverčiame kaltę mokytojams ir mokyklos institucijai, pradėsime

juose formuoti nerealų konfrontacijos su tikrove būdą: jie jausis atsakingi tik už tai, kas gera, o kiekvieną nesėkmę ar klaidą aiškina kaip išorinę priežastį.

Tokiu būdu sutvirtinsime nuolatinio skundimosi laikyseną, kuri visada suverčia kaltę kitiems (sistemai, bendradarbiams) arba tendenciją gailėtis savęs ir ieškoti dovanų, o tai veda į nebrandumą.

Visuomet ugdyti

Aukščiau išvardyti veiksmai nėra būdingi tik specifiniam vaiko brendimo laikotarpiui ar konkrečioms svarbiausioms jo gyvenimo etapams. Tėvai – tokiu ar kitoku būdu – auklėja visuomet. Jų elgesys niekada nėra neutralus ar nesvarus, net jei vaikas tėra kelių mėnesių amžiaus. Visai ne be pagrindo kartais yra kalbama apie „mažąjį tironą“; juo jau gali būti ketverių ar šešerių metų vaikas,

primetantis savo užgaidas ir įveikiantis tėvų ugdomąsias galimybes.

Tėvai ne tik „visuomet auklėja“, bet ir „visam laikui“. Nieko vertas būtų ugdymas, apsiribojantis einamųjų situacijų sprendimu, jei pamirštume apie jo įtaką ateičiai. Todėl turime leisti vaikams naudotis savo laisve. Be jos turės atsiduoti visokių priklausomybių malonei. Vienos yra labiau matomos, pvz. tos, susijusios su vartotojiškumu, seksu, narkotikais; kitos yra subtilesnės, tačiau ne mažiau svarbios, pvz., įvairių madingų ideologijų pasekmės.

Turime nepamiršti, kad laikas, kurį vaikai praleidžia namuose yra ribotas. Be to, netgi tuo laiku vaikai daug daugiau laiko praleidžia savo tėvų veiksmuose, o ne realiai su pačiais tėvais. O šis laikas yra nepaprastai svarbus. Šiandien

daugybė žmonių skundžiasi laiko stoka savo vaikams ir tikrai tai yra viena iš priežasčių, vedančių į situacijas, kurias ką tik aptarėme.

Iš tikrųjų, kai retai matomės su vaikais, yra daug sunkiau ko nors iš jų reikalauti. Pirmiausia todėl, kad ignoruojame tai, ką daro ir nieko apie tai nežinome. Antra, nes sumokėsime didelę kainą už tų trumpučių, praskriejančių akimirku bendrame šeimos rate sugadinimą keliant reikalavimus. Niekas negali pakeisti tėvų buvimo namuose.

Pasitikėjimas

Tėvų autoritetas didele dalimi priklauso nuo tikro jautrumo, kurį dovanoja vaikams. Jie jaučiasi iš tikrųjų mylimi, kad natūraliai kreipiame jiems dėmesį ir domimės jais, kai mato, kad darome viską, kad leistume laiką su jais.

Tuomet galime jiems autoritetingai ir sėkmingai padėti: jei žinome jų rūpesčius, sunkumus moksluose ar draugystėje, aplinką, kurioje yra; jei žinome, kaip leidžia laiką, matome, kaip reaguoja į pasaulį, kas juos džiugina, kas liūdina, kuomet atrandame jų pergales ir pralaimėjimus.

Vaikams, paaugliams, jaunuoliams – visiems – reikia nuoširdaus pokalbio su tėvais. Jei mums pavyks sukurti gerą komunikaciją ir dialogą su mūsų vaikais, darysime didelę pažangą ugdymo procese. Šv. Josemaría sakydavo: „*Visada patariu tėvams, kad stengtųsi būti savo vaikų draugais. Galima puikiai harmonizuoti tėvišką autoritetą, kurio reikia ugdymui, su draugystės jausmu, kuris iš mūsų reikalauja atsistoti į tą patį lygį kaip ir mūsų vaikas*“.

Vaikai, nors ir atrodo užsispyrę ir šiurkštūs, visada trokšta to suartėjimo, tos broliškos bičiulystės su savo tėvais. Atrodo, raktas į tai yra pasitikėjimas: tėvai, kurie sugeba auklėti vaikus draugystės atmosferoje, niekada nepraranda pasitikėjimo, palieka laisvę ir moko kaip ją atsakingai administruoti.

Kartais netgi verta leistis būti apgaunamam – pasitikėjimas, kurį dovanojame mūsų vaikams padarys, kad jie patys gėdysis savo melo, nuspręš pasitaisyti; bet jei atimsime iš jų laisvę, jei matys, kad jais nepasitikime, jausis pateisinti nuolatos apgaudinėti.¹¹⁸

Pasitikėjimo atmosfera turi būti kuriama nepertraukiamai. Tikėkime mūsų vaikų žodžiais, be dvejonų, nekurdami atstumo, kuris gali virsti į prarają, sudėtingą panaikinti.

Mokytojų pagalba mokyklose ir švietimo įstaigose, kurias lanko mūsų

vaikai, gali būti labai svarbi: *tutoringo* sistemoje vaikai gali gauti nepaprastai vertingo asmeninio formavimo. Tačiau šis darbas – patariamasis darbas – negali atstoti tėvų vaidmens. O tai reiškia laiką, pasiaukojimą, galvojimą apie vaikus, atitinkamų akimirkų ieškojimą, priimti jų individualumą, ir pasitikėjimą.

Reikia investuoti į savo šeimą: sutaupyti laiko (nors, atrodo, jo trūksta) ir išnaudoti jį maksimaliai. Tai reikš didelį pasiaukojimą ir ne kartą reikalaus iš tėvų atsižadėjimų. Kai kuriais atvejais tai gali atsiliiepti ir šeimos finansinei padėčiai. Tačiau gerai suvokiamas profesinis prestižas yra didesnės sistemos, susidedančios ir iš asmeninio ir krikščioniško prestižo, dalis. Šioje kompozicijoje pirmą vietą – pirmiau negu profesiniai pasiekimai – užima šeimos gėris. Šiame fone gimstančias

dilemas reikia spręsti per tikėjimą, maldą ir Dievo valios paieškas.

Vilties dorybė tėvų gyvenime yra absoliučiai būtina. Vaikų ugdymas suteikia daug pasitenkinimo, tačiau taip pat kelia nemalonumų ir nemažai rūpesčių. Negalime leisti, kad mus užvaldytų pralaimėjimo jausmas, kad ir kas benutiktų. Priešingai – visada galima pradėti iš naujo su optimizmu, tikėjimu ir viltimi. Jokios pastangos nenueis veltui, nors gali atrodyti, kad jau yra per vėlu ar kad nematome jokių rezultatų. Motinystė ir tėvystė niekada nesibaigia. Vaikams visada reikės mūsų maldos ir jautrumo, net kai jau tampa nepriklausomi. Dievo Motina neapleido Jėzaus Kalvarijoje. Jos pavyzdys, atsidavimas ir pasiaukojimas iki galo gali papildomai apšviesti žavų kelią, kurį Viešpats Dievas paskyrė motinoms ir tėvams. Ugdyti gyvenimui – štai meilės užduotis.

[1] *Pokalbiai su prelatu Escrivá*, nr. 100.

[2] *Katalikų Bažnyčios Katekizmas*, nr. 407.

[3] *Pokalbiai su prelatu Escrivá*, nr. 104.

[4] Šv. Josemaría, *Kalvė*, nr. 577.

[5] Benediktas XVI, *Bendrosios audiencijos katechezė Apie šventąjį Teodorą Studitą*, 2009 05 27.
